

واحد یادگار امام (ره) - شهری

فرهنگ اسلامی و توسعه

علی رعدی

عضو هیات علمی گروه معارف اسلامی

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد یادگار امام ره

شهری

سرشناسه	: رعدی، علی، ۱۳۳۸ -
عنوان و نام پدیدآور	: فرهنگ اسلامی و توسعه/ علی رعدی؛ [برای] دانشگاه آزاد اسلامی، واحد یادگار امام (ره) - شهر ری
مشخصات نشر	: تهران : شکوفه‌های دانش، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۷۴۰۱-۵۳-۱ ریال ۲۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۶۳ - ۱۷۵؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: فرهنگ اسلامی
موضوع	: Culture, Islamic
موضوع	: اسلام و فرهنگ
موضوع	: Islam and culture
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد شهر ری
شناسه افزوده	: Islamic Azad University. Shahre Rey
رده بندی کنگره	: ۲۳۳BP*
رده بندی دیویی	: ۴۱/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۷۱۳۰۲
طلاعات رکورد	: فیپا
کتابشناسی	
تاریخ درخواست	: ۰۷/۰۶/۱۴۰۰
تاریخ پاسخگویی	:
کد پیگیری	: ۸۴۶۹۴۶۷

نشر شکوفه‌های دانش

عنوان: فرهنگ اسلامی و توسعه
 نویسنده: علی رعدی
 عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی
 واحد یادگار امام ره شهرری
 ناشر: شکوفه‌های دانش
 نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰
 طرح روی جلد: غلامرضا عباسی
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه
 چاپ: شریعت، قم
 شابک: ISBN:978-964-7401-53-1
 قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان
 حق چاپ برای ناشر محفوظ است
 تلفن مرکز پخش: ۳۳۷۲۴۷۳۳

فهرست مطالب

۹.....	مقدمه
۱۳.....	فرهنگ
۱۳.....	مفهوم فرهنگ
۱۶.....	معانی اصطلاحی فرهنگ
۱۹.....	اهمیت فرهنگ
۲۱.....	دین و فرهنگ
۲۳.....	فرهنگ اسلامی
۲۷.....	ابعاد فرهنگ
۲۷.....	فرهنگ مادی
۲۸.....	فرهنگ معنوی:
۲۸.....	تأثیر متقابل فرهنگ مادی و معنوی:
۲۹.....	خصوصیات فرهنگ
۳۱.....	اکتسابی بودن:
۳۲.....	قابلیت انتقال:
۳۳.....	تغییر پذیری:
۳۴.....	اشتراکی بودن:
۳۷.....	عوامل فرهنگ
۳۸.....	فرهنگ سازی
۳۹.....	خودسازی:
۴۰.....	دیگر سازی:
۴۱.....	تداوم فعالیت:
۴۳.....	فرهنگ پذیری:
۴۶.....	انواع فرهنگ پذیری:
۴۶.....	فرهنگ پذیری یک طرفه:
۴۷.....	فرهنگ پذیری دو طرفه:
۴۷.....	تحول فرهنگی
۴۹.....	تبادل فرهنگی
۵۲.....	تهاجم فرهنگی

مقاومت فرهنگی	۵۵
توسعه	۵۷
مفهوم توسعه	۵۷
سابقه توسعه	۶۵
ابعاد توسعه	۶۹
توسعه اقتصادی (Economic Development)	۶۹
توسعه اجتماعی (social development)	۶۹
توسعه سیاسی (political development)	۷۰
توسعه انسانی (Human Development)	۷۰
توسعه فرهنگی (cultural development)	۷۰
توسعه ملی (National Development)	۷۱
توسعه پایدار (Sustainable development)	۷۱
توسعه برونزا و درونزا (Exogenous and endogenous development)	۷۲
صنعتی شدن (Industrialization)	۷۳
توسعه نیافتگی (Underdevelopment)	۷۳
کشورهای در حال توسعه (رشد یابنده):	۷۳
کشورهای عقب نگه داشته شده:	۷۴
نقش فرهنگ در توسعه	۷۵
ویژگی‌های نقش فرهنگ در توسعه	۷۶
ویژگی اول:	۷۷
ویژگی دوم:	۷۷
ویژگی سوم:	۷۷
ویژگی چهارم:	۷۸
ویژگی پنجم:	۷۸
مفهوم توسعه فرهنگی	۸۱
توسعه فرهنگی و ارزش‌های جامعه	۸۷
توسعه و صرفه‌جویی	۸۹
اسراف و تبذیر	۸۹

تا چند دهه قبل، صاحب‌نظران با نگاهی تک بعدی به توسعه، آن را مفهومی اقتصادی و یا گاهی سیاسی تلقی می‌کردند، اما با شکست کشورهایی که معیارهای صرفاً اقتصادی را برای توسعه خود برنامه‌ریزی کرده بودند و بر اثر نقدهایی که به نظریه‌های توسعه وارد شد، متفکران به ابعاد معنوی و اخلاقی توسعه توجه نشان دادند و به این نتیجه رسیدند که توسعه باید به ابعاد تاریخی و فرهنگی از یک سو و ابعاد معنوی و اخلاقی از سوی دیگر توجه داشته باشد، لذا مفهوم اقتصادی توسعه، اعتبار خود را از دست داد و توجه متفکران توسعه بیش از همه به زمینه‌های فرهنگی- اجتماعی و نیز شرایط فرهنگی جوامع معطوف شد.

به دلیل توجه بیش از حد متفکران به توسعه اقتصادی، پیشرفت چندانی در زمینه شناسایی عوامل فرهنگی مؤثر و موانع فرهنگی در توسعه صورت نگرفت، در حالی که بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت و هویت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. فرهنگ هر جامعه هویت آن جامعه را شکل می‌دهد و در سایه انحراف فرهنگ، هر چند جامعه‌ای در ابعاد اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی نیرومند باشد، آینده آن جامعه تضمین نخواهد شد.

توسعه بدون توجه به فرهنگ موجب می‌شود شکاف میان کشورهای ثروتمند و فقیر هر روز بیشتر شده، فقر به‌عنوان بزرگترین آفت، فقیران جهان را به کام مرگ بفرستد. بنابراین بایستی با ابزار فرهنگ، درک متقابل ملت‌ها از همدیگر را بیشتر کرد و از طریق ترویج این تفکر که «بنی آدم اعضای یک پیکرند»، به فکر نجات بشریت بود. اگر قرار است

امیدهای واقع‌بینانه خود را برای داشتن جهانی بهتر حفظ کنیم، می‌بایست در قرن حاضر بازسازی اساسی در عناصر اصلی جامعه صورت گیرد که مهمترین آن توجه به فرهنگ است.

با این توضیحات می‌توان گفت، بستر و مسیری که باید برای توسعه طی کرد، بستر فرهنگ است. یعنی جامعه تنها در بستر فرهنگی مناسب است که می‌تواند به توسعه و پیشرفت دلخواه دست یابد. بدیهی است که اگر این بستر نامناسب باشد، توسعه نیز تحقق نخواهد یافت و یا حداقل به صورت دلخواه نخواهد بود، به همین دلیل لازم است به صورت خاص رابطه فرهنگ و توسعه را کاملاً شناخته و به نقش فرهنگ در توسعه جوامع توجه کافی مبذول داشت.

در این نوشتار، با توجه به تعاریفی که از فرهنگ ارائه خواهد شد می‌توان به اهمیت آن در حیات فردی و نظام اجتماعی پی برد. مجموعه دانش‌ها، نگرش‌ها، عادات، رسوم و... که شکل دهنده فرهنگ یک جامعه می‌باشند از سویی موجب انسجام اجتماعی و یکپارچگی ملی و حتی وحدت نوع بشر می‌باشد و به همین دلیل وایت، کارکرد فرهنگ را ایمن و با دوام ساختن زندگی نوع بشر می‌داند.^۱ و از سوی دیگر همین عوامل نقش مهمی در شکل‌گیری شخصیت فردی دارد. از این رو گفته می‌شود: جامعه، فرهنگ و شخصیت، آن چنان با یکدیگر پیوستگی دارد که به نظر می‌رسد پژوهندگان هنگامی که سعی می‌کنند آن‌ها را از یکدیگر جدا کنند دچار اشتباه می‌شوند.^۲

پس از آشنایی با مفهوم فرهنگ و ابعاد مختلف آن، به بحث توسعه و

۱ - وایت، لسی الف، تکامل فرهنگ، ص ۲۴.

۲ - محسن، دکتر منوچهر، مقدمات جامعه‌شناسی، ص ۸۸.

بررسی همه جانبه آن پرداخته می‌شود، سپس به رابطه بین فرهنگ و توسعه و تفاوت فرهنگ توسعه با توسعه فرهنگی اشاراتی خواهد شد و در پایان نیز به تاثیر فرهنگ در توسعه و نقش فرهنگ اسلامی در توسعه جوامع خواهیم پرداخت. و خواهیم گفت: «توسعه‌یافتگی، اصول ثابتی است که نمی‌توان با آن‌ها سلیقه‌ای برخورد کرد؛ به همین دلیل است که توسعه یافتگی ضرورتاً یک جامعه را به طرف سکولاریسم نمی‌برد و صنعتی شدن، ضرورتاً یک جامعه را بی‌دین نمی‌کند»^۱. بلکه بر عکس، مستندات و تجربیات تاریخی نشان می‌دهد تحولات فرهنگی از ارزش‌ها و باورهای دینی تأثیرپذیر است و باورهای دینی در کنار سایر ابعاد توسعه فرهنگی، موجبات توسعه فرهنگی در جوامع را فراهم می‌آورد.

در این میان، مشرق زمین به عنوان مبدأ پیدایش اندیشه و تفکر مهد ظهور ادیان و پیدایش فرهنگ‌ها و تمدن‌های بشری در دورانی که به شهادت تاریخ، بخش عمده‌ای از غرب جغرافیایی امروز، هنوز به عرصه حیات فرهنگی و تمدن پا ننهاده بود، ملند نگینی در شکل‌گیری تمدن پیشرفت بشری می‌درخشید.

و نتیجه گرفته می‌شود که نقش دین و مذهب در توسعه انکارناپذیر است، اما دین اسلام به عنوان یکی از بزرگترین تمدن‌های مشرق زمین در میان تمدن‌های این ناحیه‌ی جغرافیایی از زمین، سهم ویژه و به‌خصوصی در تمدن‌سازی جهانی و متأثر کردن سایر تمدن‌ها به‌ویژه تمدن مشرق زمین داشته است و تا انتهای تاریخ نیز می‌تواند این نقش خود را به خوبی ایفا نماید.

^۱ - سریع القلم، محمود، عقل و توسعه یافتگی، ص ۵۱.